

Ipostaze ale criticii postdecembriste între modelul identitar național și conștiința europeană: anul 1996

Lect.dr.Ifrim Nicoleta
„Dunarea de Jos” University of Galati

Abstract: *The issue of cultural identity and its forms of representation mirroring the relation between a specific national space and its essential cultural patterns should be placed in the contemporary multicultural dynamics, which has stirred different debates on coping with the identity through culture phenomenon. In 1996, “the revisionist quarrel” stirred different “attitudes” when dealing with the literary identity theme, as in **România literară** Revue. The criteria mixture, the vacillation between the ethical/moral revise of ‘collaborationist literature’ and the aesthetic re-consideration of the works belonging to the communist age, between the breaking away with the ‘founding mythologies’ legitimizing the literary adherence to the political doctrine and the recovery of the valid narratives reflecting the fictional representation of World – all these bi-polar analytical views focus the debated issue of canon and its post-totalitarian metamorphosis.*

Key-words: *cultural identity, post-December critical discourse, **România literară** Revue, criteria mixture*

Idealul construirii unui profil identitar omogen al „românității culturale” care să dea glas impulsului de *reprezentare a diferenței*, ancorat într-o paradigmă iconică esențializând factorii de specific ai unei culturi ieșite de sub opresiunea totalitarismelor, altfel spus imperativul „re-construirii” interioare a unei oferte identitar-culturale de impact în dinamica reprezentărilor național-colective din spațiul european generează, în peisajul critic postdecembrist, o plajă largă de atitudini și polemici contradictorii, polarizând dual selecția și impunerea modelelor pivotale în „negocierea” imaginii identitare a culturii românești sud-est-europene. Glisarea de la omniprezența Eului dominant către recuperarea fețelor Sinelui prin ajustarea unei grile interne de valori care să ofere autoritate vocii marginalului, altfel spus, atacul demistificator asupra imperativului discursului supra-pus, formator, dar și de-formator al specificității culturale „minore” admite, în peisajul cultural românesc postdecembrist, dincolo de formula standardizată deja a „revoltei Periferiei față de Centru” – dacă avem în vedere complexul inferiorității atașat culturii române, atât de des invocat de unii critici după 1989 - și o altă interpretare. Este vorba despre „boom-ul” revizionist care a marcat viața literară a anilor post-revoluționari, fenomen care angajează polemici și confruntări de idei adeseori exacerbate vizând pe de o parte, „epurarea pactizanților” pro-comuniști care „demonstrează” aservirea scriiturii față de ideologia totalitaristă conform unei grile de „valori” etic-politice devenite, iremediabil, „argumentul suprem” în critica textelor din perioada realism-socialismului/naționalismului-comunist și pe de alta, re-punerea în drepturi firești a criteriului estetic în judecarea aceleiași perioade care își poate impune „vârfurile” incontestabile prin apelul la evidența textului în sine și a „rezistenței prin literatură.” „Cearta dintre lovinescieni și călinescieni” camuflează, în opinia unui tânăr analist al fenomenului, „două tipuri de atitudine critică, direct legate de noile roluri postcomuniste ale intelectualității noastre publice: de o parte, autonomismul estetic declarat apolitic, dar suspectat permanent de complicitate mascată cu puterea *neocomunistă* și cu etatismul rezidual, colorat *naționalist*. De cealaltă – revizionismul est-etic, dispus să recupereze din trecutul recent doar textele care, pe lângă excelența literară sau intelectuală, erau certificate prin lipsa de compromisuri a autorilor cu puterea comunistă. De o parte – gruparea de la revistele *Literatorul* și *Caiete critice*, de cealaltă – *România literară*, *Dilema* și revistele patronate de optzeciștii apropiați lui Nicolae Manolescu. De o parte – aripa culturală simpatizantă a lui Ion Iliescu, de cealaltă – cea apropiată de partidele din Convenția Democratică.” [1] De aici panoramarea diferențiată a modelelor cu impact identitar, prin selecția și așezarea valorilor perioadei care să schițeze, în diacronia canonului literar românesc, „diferența de specific” a epocii totalitariste, creatoare totuși de structuri tutelare, în ciuda atitudinii critice vehemente a „detractorilor.”

Așezarea în „albiile” celor două direcții re-formatoare nu este nici ea definitivă, atâta timp cât „rupturile” ideologice se manifestă chiar și în interiorul acestora din urmă. Pozițiile sunt

intersanjabile: „Judecătorii” devin „judecați”, „prigoniții” iau masca „prigionitorilor”, iar clivajele ocurente sunt uneori ireconciliabile.

Din acest punct de vedere, *România literară* a anului 1996 devine o veritabilă scenă deschisă, găzduind „gâlceava revizionistă a criticilor” angrenați în mirajul „cernerii” valorilor literare din perioada totalitaristă. „Culpa ideologică” a scriitorului este vânată, miza operei este deformată în „goana prinderii trădătorilor”, punându-se în criză definitiv criteriul axiologic / estetic, pe care un Eugen Simion îl va reabilita programatic ca unic instrument de judecată critică. Așezăm așadar analiza noastră sub semnul „vocației cârtelii”, descrisă plastic de Eugen Simion în contextul surprinderii nucleelor polarizatoare ale identității românești: „Ne place, într-adevăr, să cârtim, să contestăm, suntem în atitudinile noastre politice mai mereu pentru contra, ca Ion Creangă, ne place să trângănim, ca eroii lui I.L. Caragiale, dar știm să și tăcem când vorbăria altora ne agasează. Din spiritul de cârtire a ieșit critica românească puternică și vastă (atât de puternică și, uneori, atât de strălucitoare încât îmi vine să spun că, dacă românul s-a născut poet – cum pretinde Alecsandri – românul a devenit la maturitate critic literar), din plăcerea de a vorbi a ieșit o mare operă – cea a lui Caragiale – în care unii moraliști sceptici văd un model al spiritului românesc.” În fine, ne-ar trebui, consideră criticul, „o inteligență care să-și depășească idiosincraziile, complexe și să vegheze asupra valorilor naționale și să nu se rușineze de românitatea ei și, mai ales, să nu se conteste tot timpul, în fine, a fi un bun român european înseamnă mai multă înțelegere și mai mult respect față de condiția de a fi român...” [2]

Se conturează, în acest context, statutul postdecembrist al *criticului* – *actor* a cărui artă histrionică transformă spațiul analizei sale într-o veritabilă scenă delegitimatoare a scriitorului asupra căruia planează acuza derapajului ideologic. Parafrazându-l pe N.Manolescu, care remarcă dezarmat la sfârșitul anului 1995, că răsturnarea revoluționară de regim aduce, în realitatea socială românească, nu o schimbare reală de direcție, ci alimentează rezistența vechilor mentalități camuflate acum sub dezideratul pluralismului și al tendințelor eurocentripete, putem afirma că *criticul* – *actor*, sau mai bine spus *jucător*, al anului 1996 – așa cum apare el re-definit în oglinzile interne ale intervențiilor publicate în *România literară* – devine din „beneficiarul unor mari speranțe, colecționar de iluzii.” [3] „Iluzii” pe care le întreține constant prin „revizuirea” în spiritul lustrației a scriitorilor și scriiturilor, amalgamate într-un imens creuzet al măsurării procustiene a „gradului de pactizare cu regimul”, dând „dreapta măsură” a profilului etic / moral al autorului asociat iremediabil cu profilul valoric al *ficțiunii* pe care o creează. Dirijat din umbră de „normativa” Monicăi Lovinescu - „Nu poți scrie cu aceeași mână delațiuni și capodopere” – analistul *României literare* inițiază, în general, adevărate „campanii deconspirative” îndreptate, nu întâmplător, asupra „vărfurilor”, fie ele selectate din sfera ideologilor, a mentorilor generației interbelice / postbelice sau din cea a „creatorilor de literatură” din aceleași perioade. În numărul 50 din decembrie al revistei, în același an 1995, Gh.Grigurcu publică un articol normativ insolit despre formele *Exilului intern* din epoca „de tristă amintire”, punând în discuție modalitățile de rezistență ale scriitorului provincial, „insubordonabil”, ale „iobagilor ideologici” (Gh.Grigurcu) care re-definesc spațiul de provincie drept enclavă carcerală cu două alternative de supraviețuire: „Exilului văzut ca revelator al profunzimilor îi răspunde, pe plan intern, cel mai mare risc al inhibiției, al aplatizării, al descompunerii. Neavând în preajmă nici un sprijin, nici un punct de atracție, nici o energie binevoitoare, relegatul intern trebuie să lupte mai mult ca oricine pentru ca, în detenția sa cu ziduri de văzduh, însă nu mai puțin precise, să-și păstreze demnitatea și imanența ființei. Altminteri e pândit de abrutizare, de ratarea jos-provincială, de tip cehovian (Ionici, unchiul Vanea).” [4] Variantă distopică a exilului extern, diasporic, dar totuși puternic ancorată în realitățile social-politice contemporane, „maidanul ontologic” (Gh.Grigurcu) protejat de spațiile citadine marginale și activizat prin strategii privative, precum cele ale domiciliului forțat, ale „securizării” orașelor prin închiderea dinamicii *in / out* sau ale presiunilor exercitate asupra individului „gânditor”, pare a legitima, în viziunea criticului, forța maximă a opresiunii ideologice: aici, în provincie - și nu în Centrul de radiere bucureștean – s-au manifestat adevăratele represalii doctrinare și fizice ale „răsculaților” literari. Lipsit de „bruma de satisfacții, relativele avantaje ale diasporei”, înstrăinatul „în propria casă”, un combatant social pasiv al regimului, dar intermediind idei și poziții iconoclaste

ocultate în scriitura sa, nu are ca ofertă compensatorie decât pe cea a „adâncirii în sine, a regăsirii în asprimea recluziunii impuse, a eventualelor scrieri secrete, pândite mereu de vigilența poliției politice, dar și a mediului filistin, gata a da o mână de ajutor oficialității represive. Libertății de-a rupe punțile cu o lume alienantă îi ia locul obligația de a-i inhala cotidian atmosfera, de o poluare maximă în locurile izolate, uitate de Dumnezeu. Libertății de a-ți construi o nouă identitate îi răspunde nevoia de a-ți aprofunda, deznădăjduit, propria identitate lezată.” [5] „Captivii marginii” (criticul amintește aici de jurnalul lui I.D.Sârbu, un „împământănit” în toposul concentraționar-concentric al Craiovei), având de înfruntat un aservilism nomenclaturist local feroce, potențat, în viziunea analistului, de complexul inferiorității activ în raport cu sistemul represiv central, sunt noii locuitori ai „rezervației indezirabililor” – provincia: „Un soi de Siberie cu circumferința pretutindeni și cu centrul nicăieri. Deoarece, în ciuda tendinței sale centralizatoare, sistemul comunist n-a fost în stare a crea metropole, centre autentice din punct de vedere cultural, făcând totdeauna, în perspectiva europeană și mondială, figura unei provincii iremediabile. În cadrul provinciei ce o reprezenta în genere, a înjghebat o provincie derivată, cu locuri, la rândul lor, bine delimitate, cu țarcuri păzite în vederea reprimării indezirabililor. O gheena de meschinărie și turpitudine.” [6]

„Estetica” periferiei ca insulă de rezistență anti-comunistă, pe care o propune Gh.Grigurcu, este seducătoare în aparența ei, beneficiind de motivațiile solide ale „dosarelor” izolațiilor provinciale (I.D.Sârbu este, incontestabil, un argument în acest sens), dar, totuși, o întrebare fundamentală rămâne neelucidată: de ce Provincia este spațiul care privilegiază actele de rezistență creatoare în defavoarea celor manifestate în perimetrul Centrului? Doar argumentul că nomenclaturistul local este mai zelos decât cel „de la Centru”, în virtutea unui sindrom al inferiorității compensat prin exces de obtuzitate și insolență, nu convinge. Ni se pare interesantă această poziție - ca „ofertă normativă” – care vine din partea unui analist, el însuși „provincial într-ale criticii” (chiar și în postura de „opozant al regimului”, titlu adesea adjuocat fără „un probatoriu” inatacabil), care parcă își alimentează un propriu „complex al marginalității”, stimulând o imaginară, dar feroce „competiție” personală cu figurile analiștilor consecvenți, legitimați valoric de realitatea unui „timp al criticii” care „a curs în favoarea lor”, validându-le definitiv perspectivele și principiile estetice în judecarea operei literare, deci, prin urmare, principiali și constanți în actele lor recuperatorii. De aceea, nu putem decât să-i cităm criticului, în contra-replică, propriile cuvinte cu care își încheie demonstrația: „Îl rugăm pe Toma necredinciosul să pipăie aceste răni și să aibă măcar decența nu de-a *urla*, nici măcar de-a șopti, ci de-a recunoaște în sine: *este*.” [7]

În altă ordine de idei, articolul lui Gh.Grigurcu de sfârșit de an 1995 pre-fățează, mai bine spus, „pre-normează” seria atacurilor din edițiile revistei din anul următor, 1996, o „prigoană a trădătorilor” instrumentată în numele unui „re-vizionarism anti-pactizant / est-etic”, a unei „curățenii ideologice a profilului biografic/empiric” al scriitorilor. Și, nu întâmplător, „epurarea” literaturii române de „elementele nocive” – iată cum se repetă istoria în epoca postrevoluționară, a democrației re-câștigate ! – începe cu modelele recunoscute valoric, cu „vârfurile” sale legitimatoare, cu Centrul. În ianuarie 1996, folosindu-se de un discurs cameleonice cu țintă declarată – punerea față în față a două figuri tutelare, Lovinescu și Călinescu și a celor două programe postdecembriste care le urmează îndeaproape spiritul și legea „verbului” – Gh.Grigurcu proiectează, de fapt, o „mitologie personală” compensatorie a sindromului inferiorității care îi marchează din umbră propriile expozeuri interpretative. Demonstrația în sine își trădează insuficiența, dar și tendențiozitatea afișată la nivel declarativ: cele două modele canonice de „cum se face critică literară” sunt puse în relație de exclusiune reciprocă nu prin argumente estetice privind construcția principială, ci, inevitabil, prin plusarea contaminărilor biografice cu „ideologia pro-pactizantă” care ar invalida o metodă, *recte* călinesciană. Pe de o parte, „antioportunistul prin excelență” [8] – E.Lovinescu -, pe de alta „conformistul” G.Călinescu. (Ne)aderarea omului biografic / empiric la doctrina politică totalitaristă, un factor totalmente extra-literar, este chemată să arbitreze cuantumul (non)valoric al celor două programe critice. Miza articolului are, în primul rând, reverberații postrevoluționare, demontând în virtutea unui asemenea „argument” o școală și figurile sale emblematice. În al doilea rând, pe un plan secund, aparent evaziv, dar atât de percutant

în intenționalitatea lui mascată sub aura unui „excurs asupra metodei”, demonstrația lui Gh. Grigurcu funcționează ca proiect auto-legitimator, proiectând o opțiune – care, paradoxal, este fundamentată pe criteriile non-literarului – compensatorie a „marginalului” aflat în postura de a răzbi și auto-impune în canonul Centrului. Sentințele orchestrează unilateral, determinist și implacabil „procesul călinescienilor” postdecembriști, puși la zid și etichetați denigrator, în dichotomie („punere în antiteză” care, trebuie să precizăm, nu are consistență și percutanță atunci când intră în scenă vectorul estetic de raportare la ideologia metodei) cu „victimizații”, „exilații”, „rezistenții anti-comuniști” lovinescieni: „Chipul tutelar al lui E. Lovinescu ne confirmă gândul că orice autoritate reală are un temei sacrificial. Masca sa în care au împietrit un dramatism asumat, o continuă suferință domptată, alcătuiește - ne dăm seama tot mai bine - un etalon pentru autenticii săi continuatori. Nu dăm exemplele care se află, de altfel, foarte la îndemână. Aproape fără excepție, acești continuatori au urmat un periplu de viață dificil, în mai multe rânduri au fost victimizați de interdicție, prigoană, temniță, exil. N-a fost ușor pentru ei (nu este încă) a corecta, cum am spune în termeni lovinescieni, *echilibrul negativității dintre merit și recunoaștere*. Marca lor o formează o doză de inadaptare, în virtutea idealului valorii și al constanței de caracter. În orice caz, nu în rândul ariviștilor, aranjorilor, conjuncturalilor sunt de căutat actualii lovinescieni. Falsul lor moral nu face decât să sublinieze autenticitatea, s-o legitimizeze prin contrast.” [9] Prin ricoșeu, „inadaptații” contemporani își validează parcursul personal prin aderența invocată la ilustrul magister, maximalizând „rechizitorul biografic” al Autorului în criteriile judecării Operei, un „ideal al valorii” și „o constanță de caracter” față de care, mărturisim împăcați, Lovinescu nu a avut nici o afinitate. Mai mult, tabăra călinescienilor, „manipulatori tendențioși” ai esteticului, constituie, în viziunea analistului, o adevărată „menajerie demonologică”, o „mașinărie infernală”, „deformatoare” a valorilor organizată într-o castă de grup: „*Esteții tendențioși de la *Literatorul*, bunăoară, au comprimat concepția lovinesciană, mai exact spus au mutilat-o pentru a o lipsi de eficiență în prezent. *Lovinescianismul* lor e unul estropiat. Frustrându-l de însemnele unei *atitudini militante, bărbătești*, l-au transformat într-un serv al oportunismului lor incontestabil. I-au pecetluit gura, i-au legat brațul. Îi cer servicii, în schimbul unei recunoașteri pur formale. Este aceasta o nouă, insolită, etapă a negării lui E. Lovinescu. Ea se încadrează, relevant, în peisajul anamorfotic al momentului postdecembrișt. Răspunde acelei tendințe de combinare eteroclită și repulsivă, de asociere promiscuă și colcăitoare a unor factori ce păreau a nu avea nici un fel de afinități ori chiar a se respinge. Viermuiala relictelor totalitarismelor, dispuse a fraterniza prin sfidarea unor antagonisme de-o viață alcătuiesc un fundal propice unui asemenea fenomen monstruos. În această zonă a pierzaniei, bizareria grefelor n-ar mai trebui să ne surprindă. Așa cum printr-o chirurgie politică a fost încercat *socialismul* cu fața umană, printr-o chirurgie estetică se experimentează *lovinescianismul* cu fața inumană. Un lovinescianism dereglat, aidoma unui Golem impulsionat a dărâma însuși spiritul critic. Oare *misticii* și *mistagogii* cu care s-a războit E. Lovinescu mai există la ora de față? Avem impresia că da, metamorfozați asemeni unor viruși nevoiți a rezista împotriva noilor mijloace terapeutice, sub chipul misticilor și mistagogilor *esteticului pur*, oficios. Sunt vameșii și fariseii credinței în estetic.” [10] Tușele unui astfel de portret (pe care l-am reprodus din dorința de a-i evidenția criteriile interne de operare și judecată critică ce discreditează definitiv atât pe autorul ei, cât și calea de interpretare aleasă – o *vendetta* personală fără finalitate valorică) frizează absurdul, justificându-se doar din perspectiva unui bluf retoric ținut asupra „demistificării” „pactizantului” tutelar, G. Călinescu. „Rechizitoriul” este structurat pe o singură coordonată de semnificație – postura „ideologic servilă” a „Divinului” (Gh. Grigurcu) față de un regim „compatibil” cu structura sa interioară și, inevitabil, discreditați tipul de critică pe care îl propune magistrul. În viziunea analistului *României literare*, „demitizată” ca discurs și practică a interpretării prin însăși condiționarea politizantă, metoda călinesciană, „tendențioasă” în strategiile judecării operei, regizează un scenariu critic care se auto-invalidază prin însuși „comportamentul imoral” al ideologului său. „Emulii” postdecembriști nu ies, nici ei, de sub incidența sentințelor demolatoare, fiind suspectați de supralicitarea, în descendența modelului călinescian, a propriului ego dictatorial care „sufocă” libertatea de expresie a operei prin aserțiuni „estetizante”, „non-militante”. De altfel, într-o asemenea „demonstrație critică pertinentă”, modelul Călinescu*

„inoportunează” deschiderile postdecembriste ale criticii prin inconsecvența poziției, prin abdicarea de la principiile estetice în favoarea celor interesat-personale, colaboraționiste. Sunt aduse ca argumente, evident distorsionate pentru „eficacitatea” definitivării statutului de „inculpat”, „nesăbuita sa ambiție” a recunoașterii oficiale pe modelele Sadoveanu (un alt beneficiar de „dosar” celebru al fenomenului pactizant) și Parhon, precum și „apologia lui Stalin” și a tezelor jdanoviste din 1944 colportate spre „persiflarea partidelor istorice”. „Scrib decepționat” al regimului care nu i-ar fi gratificat „eforturile” printr-o impunere la nivel de autoritate critică (de parcă mai avea nevoie de așa ceva!), maestrul devine un meschin „decepționat al sistemului” care nu-i întoarce „serviciile”: „Această lipsă de încredere și afecțiune partinică a fost marea sa durere. Scos de la catedră, împiedicat a-și tipări cărțile și chiar a călători peste hotare pentru a-și îngriji sănătatea (*iată o recunoaștere neintenționată a statutului de indezirabil! – n.n.*), a putut rumina, neîndoios, tema ingratitudinii unei puteri corupte, căreia s-a silit a-i închiria pana în condiții ce le nădăjduia avantajoase. Geniul său condus de vanitate s-a pomenit în postura de personaj naiv de fabulă. Între soarta sa și cea a lui E. Lovinescu există o deosebire considerabilă. Oricât îi admirăm pe amândoi, nu putem a nu-l prefera, ca model, pe cel a cărui soartă a ilustrat sacrificiul real, ca sursă a autorității.” [11] Această opțiune personală a vehementului procuror nu deranjează decât în măsura în care este erijată în dimensiune modelatoare a criticii postrevoluționare, alimentând o falsă opoziție structurală care se auto-discreditează de la sine odată cu impunerea postulatului estetic. În realitate, acest tip de demers, al melanjului infertil de criterii (etic/estetic) funcționează prin ricoșeu spre „validarea” critică a propunătorului ei: nu este vizată decât recuperarea unei mitologii personale degghizate, a unei biografii camuflata sub eticheta „oponentului” și a „dreptei măsuri.”

De altfel, în ediția din 23 ianuarie a *României literare*, Alex. Ștefănescu, într-un drept la replică vizând articolul lui Laszlo Alexandru dintr-un număr anterior (care anunța festiv apariția postumă a „cărții – document” semnate de M. Nițescu – *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii* – Ed. Humanitas, 1995) amendează teza „personalităților culturale, care, prin prestigiul lor, au avut un rol mai însemnat în acreditarea minciunii. Perspectiva nu trebuie să fie doar intraliterară, ci trebuie avute în vedere efectele sociale, infinit mai nocive, produse de colaboraționismul unei vedete, în comparație cu zelul lamentabil al unui scrib obscur.” [12] Punctul său de vedere tranșează rațional, echidistant, o evidență a mecanismului dictatorial care nu mai lasă loc interpretărilor, chiar și celor manipulate critic-tendențios: „În România aflată sub ocupație sovietică minciuna a fost impusă prin forța, iar oameni ca G. Călinescu n-au avut practic nici o contribuție la acreditarea ei. Teroarea exercitată de ocupanți - și de complicii lor din România, grupați în PCR și în Securitate - și nu elocvența propagandistică a unor mari scriitori lipsiți de curaj au instaurat comunismul. Pe G. Călinescu - ca să revenim la exemplul lui - cunosătorii de literatură îl priveau la vremea respectivă cu inima strânsă, ca pe un aristocrat al spiritului obligat să se umilească, iar oamenii simpli oricum nu-l citeau, astfel încât nici unii, nici alții nu pot pretinde ca influențați de el au aderat la noul regim. De altfel, foarte puțini au aderat cu adevărat, cei mai mulți doar s-au supus, de frică.” [13] Sau, adăugăm noi, dintr-o naivitate iluzorie a venirii unor utopice „vremuri mai bune” care să estompeze teroarea fascistoidă anterioară. Inițial, „schimbarea de regim” a câștigat, prin discursul duplicitar al „egalității și al dreptății”, adepți manipulați ulterior în sensul așezării definitive în matca politico-socială a spațiului românesc în a cărui memorie colectivă era încă activă trauma experienței legionare.

Direcția postdecembristă a „demascării marilor trădători” este continuată, câteva luni mai târziu, în numărul 38 din 25 septembrie, de un alt justițiar revizionist, mai temperat, Al. Săndulescu, care îl „demontează” pe *Ultimul G. Călinescu*, comentând perioada de la momentul eliminării acestuia de la catedră (1949) – în urma campaniei inițiate de Ion Vitner pe tema „idealismului estetizant” călinescian – până la cel al reîntoarcerii în spațiul public, din 1951, ca director al Institutului de Istorie Literară și Folclor, și publicist literar la *Contemporanul*, din 1955. În viziunea lui Al. Săndulescu, este epoca „reconversiei ideologice” a criticului care glisează de la pactul indirect [14] la cel direct declarat, militant în spiritul „noii doctrine salvatoare”, cu toate că creditează, într-un moment de sinceritate neintenționată, și „cealaltă față a adevărului”: „Sigur, el făcuse parte, alături de M. Sadoveanu, și de M. Ralea, din cercul democrat și antifascist al *Vieții*

Românești, avusese dificultăți cu difuzarea *Istoriei*... în timpul regimului Antonescu și fusese acuzat de publicațiile extremei drepte de filo-semitism și de mistificare a culturii naționale, pentru că acordase largi paragrafe scriitorilor evrei (în paranteză fie spus, unii dintre aceștia ca F. Aderca și Camil Baltazar, îl vor acuza la rândul lor, după război de... rasism!). Nu exclud o anume doză de naivitate, credința că revenirea la un regim democrat, ca cel instaurat imediat după 23 august 1944, va duce la împlinirea unor idealuri generoase de libertate și dreptate socială.”[15] Acest „debușeu” de sinceritate este rapid sufocat prin menținerea unei perspective dominate de criteriile moral-etice, care „descoperă” punți de susținere a „rechizitoriului” până și la nivelul caracterial – al profilului moral individual al *omului* Călinescu – „megalomania călinesciană, predispoziția lui spre histrionism, labilitatea opiniilor ignorând uneori logica și scrupulul moral, poate și frica”. Un portret al „marginalității interioare” a omului care descoperă funcția compensatorie a *parti-pris*-ului ideologic cu rol de auto-reprezentare într-un scenariu cu miză de-conspirativă! Amintim, în acest context, că primatul estetic pus în evidență de opera magistrului, eșafodajul axiologic al construcției sale critice elaborate până la instaurarea regimului nefast legitimează deja un „pact de identitate” (Eugen Simion) consecvent în definirea *moralității* călinesciene. „Goana după recunoaștere” nu mai funcționează pentru un profil uman / model estetic ce își câștigase deja notorietatea și care, recunoaște echilibrat autorul articolului, găsește căi indirecte de exprimare. „Pactul cu sine”, consecvența ideilor și a formulei estetice adesea sublimată într-un articol de ținută propagandistică generează un „pact cu istoria” re-construit prin propriul sistem de referință estetică: „Cu toate inconsecvențele, G. Călinescu n-a încetat să apere valoarea estetică și primatul talentului, să pună în evidență nulitatea schematismului, să definească profilul și menirea criticului și a istoricului literar, în contrasens cu dogma marxistă, să aducă noi contribuții revelatoare privindu-i pe scriitorii clasici de la Flaubert la Eminescu. Și nu era puțin lucru într-o epocă dominată de activism ideologic, de chipul *omului nou* și de lupta de clasă.” [16] „Ficționalizarea” artificială a imaginii „propagandistului Călinescu”, stindardul de luptă al „revizioniștilor” postdecembriști, ai „lovinescienilor”, se auto-destabilizează în virtutea unor astfel de certitudini care le amendează definitiv „verva inchiizitorială”. În acest fel, pledoaria pentru o critică non-partizană legitimatoare, care să nu mai opereze maniheist cu supra-tipologiile „evaziioniștilor tolerați” și a „colaboraționiștilor maculați” actualizând în egală măsură scenarii mistificatoare iluzorii, recunoscute sau nu prin auto-denunțuri publice [17], se impune ca modalitate de temperare a discursului revanșard în vederea reconstruirii unei juste grile de valori cu funcție de *reprezentare* identitară.

* This paper is supported by the Sectorial Operational Programme Human Resources Development (SOP HRD), financed from the European Social Fund and by the Romanian Government under the contract number SOP HRD/89/1.5/S/59758.

Note

- [1] Paul Cernat, *Iluziile revizionismului est-etic (I)*, în *Observatorul cultural*, nr.539/2010
- [2] Eugen Simion, *Identitatea românească (IV)*, în revista *Cultura*, nr. 50 / 7 ianuarie 2011
- [3] Nicolae Manolescu, *Iluziile lui 1989*, în *România literară*, nr 50 /20 decembrie 1995
- [4] Gh.Grigurcu, *Exilul intern*, în *România literară*, nr 50 /20 decembrie 1995
- [5] Ibidem.
- [6] Ibidem.
- [7] Ibidem.
- [8] Gh.Grigurcu, *Considerații asupra lui E.Lovinescu*, în *România literară*, nr 2 /17 ianuarie 1996
- [9] Ibidem.
- [10] Ibidem.
- [11] Ibidem.
- [12] Laszlo Alexandru, în Alex.Ștefănescu - *Forța persuasiunii și forța*, în *România literară*, nr 3 /24 ianuarie 1996. Elogiul cărții lui M. Nițescu, un alt contestatar virulent al modelului călinescian, naște teorii ale culpabilității diferențiate – scriitorii mari, dovediți colaboraționiști, sunt mult mai vinovați de „instaurarea terorii” decât cei obscuri, minori! – dar și surprize: „zodia proletcultismului” își denunță involuntar fariseii: în studiul său despre *Contestarea criticii estetice. Cazurile T.Maioreescu, E.Lovinescu, G.Călinescu* din volumul coordonat de Lucian Chișu și Laurențiu Hanganu – *Literatura în epoca totalitarismului. Perioada 1945-1965 în cultura română* (Ed.Printech, București, 2008),

Andrei Grigor semnalează faptul că volumul lui M. Nițescu citează poeme „aservite” semnate de Gh. Grigurcu – *Lenin, Primele tancuri sovietice* (la pag. 315-316), acesta din urmă descalificându-se definitiv ca justițiar contemporan al „oportuniștilor”.

[13] Alex. Ștefănescu, *ibidem*.

[14] Al. Săndulescu inventariază aici micile „deraieri” ideologice anticipând „opțiunile” de mai târziu, din perioada 1945-1946 când „ataca fără noimă și fără o ținută morală pe democratul Iuliu Maniu și făcea elogiul *democratului popular* promoscovit Petru Groza, nici la reportajul Kiev-Moscova-Leningrad, unde, ca și când n-ar fi auzit de scrierile profund revelatoare ale lui André Gide și Panait Istrati care spuneau adevărul despre *binefacerile* regimului bolșevic, autorul preamărea pe Lenin și Uniunea Sovietică” – *Ultimul G. Călinescu*, în *România literară*, nr. 28 /25 septembrie 1996

[15] *Ibidem*.

[16] *Ibidem*.

[17] A se vedea în acest sens „cazurile” colaboratorilor cu securitatea - Ioan Groșan, Nicolae Breban sau auto-denumțul public al lui Ioan Es. Pop din nr. 16/2011 al *României literare* - „*De acum încolo te vei numi Marton*”

Bibliografie

Cernat, Paul, *Iluziile revizionismului est-etic (I)*, în *Observatorul cultural*, nr. 539/2010

Grigor, Andrei, *Contestarea criticii estetice. Cazurile T. Maiorescu, E. Lovinescu, G. Călinescu în Literatura în epoca totalitarismului. Perioada 1945-1965 în cultura română*, coordonatori Lucian Chișu și Laurențiu Hanganu, Ed. Printech, București, 2008

Grigurcu, Gh., *Exilul intern*, în *România literară*, nr. 50 /20 decembrie 1995

Grigurcu, Gh., *Considerații asupra lui E. Lovinescu*, în *România literară*, nr. 2 /17 ianuarie 1996

Manolescu, Nicolae, *Iluziile lui 1989*, în *România literară*, nr. 50 /20 decembrie 1995

Săndulescu, Al., *Ultimul G. Călinescu*, în *România literară*, nr. 28 /25 septembrie 1996

Simion, Eugen, *Identitatea românească (IV)*, în *Cultura*, nr. 50 / 7 ianuarie 2011

Ștefănescu, Alex., *Forța persuasiunii și forța*, în *România literară*, nr. 3 /24 ianuarie 1996